

Monika Trojanowska*

orcid.org/0000-0001-8168-0746

Piotr Obracaj**

orcid.org/0000-0001-9838-6877

Adaptacja obiektów historycznych na terenie ekoosiedli do współczesnych funkcji kulturotwórczych na przykładzie Cité du theatre, ZAC Clichy-Batignolles w Paryżu

Adaptation of Historical Buildings in the Area Of Eco-Neighbourhoods to Contemporary Culture-Forming Functions on the Example of Cité du Théâtre, ZAC Clichy-Batignolles in Paris

Słowa kluczowe: ZAC Clichy-Batignolles, Cité du theatre, Odéon Theatre de l'Europe, adaptacja obiektów historycznych, architektura teatru

Keywords: ZAC Clichy Batignolles, Cité du théâtre, Odéon Theatre de L'Europe, adaptation of historic buildings, theater design

Wstęp

Kształtowanie zrównoważonych osiedli miejskich – ekoosiedli – wymaga dogęszczania tkanki miejskiej, a więc zabudowy terenów miejskich nieużytków i rewitalizacji terenów zdegradowanych. Tereny poprzemysłowe w miastach są dzisiaj obiektem szczególnego zainteresowania ze względu np. na dogodnie lokalizacje czy możliwość dostosowania struktur poprzemysłowych do nowych celów. Przykładem wzorcowej rewitalizacji terenów dawnego dworca przemysłowego jest budowa ekoosiedla ZAC Clichy-Batignolles w Paryżu. Na terenie osiedla znajdowały się m.in. warsztaty i magazyny opery paryskiej, znane jako Atelier Berthier. W trosce o zapewnienie oferty kulturalnej zarówno mieszkańcom osiedla, jak i szerszemu gronu publiczności z północnych dzielnic Paryża zaplanowano adaptację obiektu na Cité du theatre, w którym przewi-

Introduction

The development of sustainable urban complexes—eco-neighborhoods—requires the densification of urban tissue, i.e., the development of urban wastelands and the revitalization of degraded areas. Post-industrial properties in cities are of particular interest today due to, for example, convenient locations or the possibility of adapting post-industrial structures to new uses. One example of an exemplary revitalization of the former industrial train station is the construction of the ZAC Clichy-Batignolles eco-neighborhood in Paris. Paris opera workshops and warehouses known as Atelier Berthier, which were next to a station, are located today within borders of that urban regeneration operation. The adaptation of the facility would provide a cultural offering for the residents and the

* dr hab. inż. arch., Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska Politechniki Bydgoskiej

** dr hab. inż. arch., prof. Uczelni, Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska Politechniki Bydgoskiej

* *Ph.D. Eng. Arch., Faculty of Architecture, Construction and Environmental Engineering, Bydgoszcz University of Science and Technology*

** *D.Sc. Ph.D. Eng. Arch., University Professor, Faculty of Architecture, Construction and Environmental Engineering, Bydgoszcz University of Science and Technology*

Cytowanie / Citation: Trojanowska M., Obracaj P. Adaptation of historical buildings in the area of eco-neighbourhoods to contemporary culture-forming functions on the example of Cité du theatre, ZAC Clichy-Batignolles in Paris. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2022, 70:146–153

Otrzymano / Received: 23.04.2021 • **Zaakceptowano / Accepted:** 10.10.2021

doi: 10.48234/WK70PARIS

Praca dopuszczona do druku po recenzjach

Article accepted for publishing after reviews

Ryc. 1. Widok fragmentu ZAC Clichy-Batignolles – place zabaw w parku im. Martina Luthera Kinga, w głębi Atelier Berthier; ryc. M. Trojanowska.

Fig. 1. View of ZAC Clichy-Batignolles, playgrounds in the Martin Luther King Park, Atelier Berthier in the foreground; photo by M. Trojanowska

dziano lokalizację trzech instytucji kultury: teatru Odéon, sceny Comédie-Française i Wyższej Szkoły Teatralnej (Conservatoire Supérieur d'Art Dramatique). Jest to przykład skomplikowanej adaptacji, która zostanie szczegółowo omówiona w dalszej części artykułu.

ZAC Clichy-Batignolles

Przedmiotowy teren zlokalizowany jest na skraju XVII dzielnicy Paryża – Batignolles – oraz dzielnicy podmiejskiej Clichy. Clichy-Batignolles to operacja zainicjowana w związku z kandydaturą Paryża do organizowania Igrzysk Olimpijskich w roku 2012. W 2001 burmistrz Paryża Bertrand Delanoë podjął decyzję o lokalizacji wioski olimpijskiej na terenie poprzemysłowym. Był to teren, który niegdyś zajmowały fortyfikacje miejskie, a po ich zniwelowaniu wybudowano tu dworzec towarowy, warsztaty kolejowe i magazyny. W drugiej połowie XX wieku, w związku ze zmianami strukturalnymi przewozów towarowych, teren stawał się coraz bardziej zdegradowany. Funkcja kolejowa związana była z odcięciem tego obszaru od okolicznych dzielnic przez tory kolejowe. Aby umożliwić przywrócenie miastu tej przestrzeni, założono pozostawienie tu jedynie funkcji strategicznych, niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania kolei, i przeniesienie wszystkich innych w rejonu położone nieco dalej od serca metropolii [Brève histoire du site; de Gravelaine 2014].

broader audience from the northern districts of Paris. It would become the Cité du théâtre, whose halls will be used by the Odéon theater, Comédie-Française and the Theater Academy- Conservatoire Supérieur d'Art Dramatique. This paper discusses this example of a complex adaptation.

ZAC Clichy-Batignolles

The site is located on the edge of the seventeenth arrondissement of Paris, Batignolles, and the suburb of Clichy. Clichy-Batignolles is an operation launched with Paris' candidacy to host the 2012 Olympic Games. In 2001, Paris Mayor Bertrand Delanoë decided to locate the Olympic Village on a brownfield site. It was an area that used to be occupied by city fortifications, and after their leveling, a freight station, railway workshops, and warehouses were built here. In the second half of the twentieth century, due to structural changes in freight transport, it became a more degraded area over time. The railway function was related to the fact that this area was cut off from the surrounding districts by the railway tracks. In order to restore the city, it was assumed that only the strategic functions necessary for the proper operation of the railway would be left, and all others were moved a little further from the metropolis. [Brève histoire du site; de Gravelaine 2014].

Koncepcja rewitalizacji terenu zaproponowana przez architekta François Grethera i architektkę krajobrazu Jacqueline Osty zyskała aprobatę władz Paryża i, niezależnie od negatywnej decyzji komitetu olimpijskiego, została zrealizowana jako zrównoważone osiedle mieszkaniowe. Stanowi ona przykład operacji urbanistycznej średniej wielkości (ok. 50 ha), której realizację podzielono na etapy. Dzisiaj Clichy-Batignolles może być świadectwem ambitnych założeń ekologicznych, ekonomicznych i społecznych, a jej atutem jest troska o poszanowanie energii, bioróżnorodności, wody i mikroklimatu. Operacja otrzymała francuski narodowy certyfikat ÉcoQuartier w roku 2016. Przestrzeń osiedla, podzieloną na kwartały, rozmieszczono dookoła centralnie zlokalizowanego nowego parku miejskiego im. Martina Luthera Kinga. Projekt każdego z budynków w kwartałach powierzono innej pracowni architektonicznej. Wybór pracowni często był poprzedzony konkursem. Zaowocowało to ciekawymi rozwiązaniami architektoniczno-urbanistycznymi [de Gravelaine 2014].

Znaczenie różnorodności funkcjonalnej na terenie ekoosiedli

Zrównoważone osiedla miejskie to miejsca, gdzie mieszkańcy poruszają się pieszo. Dąży się do zintegrowania miejsc zamieszkania i pracy. Program ekoosiedli zawiera ponadto podstawowe funkcje usługowe, handlowe, edukacyjne i kulturalne. Poruszanie się na piechotę to podstawowy, tani i dostępny sposób na aktywność fizyczną [Rosenblat-Naderi 2004]. Udowodniono, że regularne spacerowanie w zielonym, przyjaznym otoczeniu przyczynia się do wydłużenia długości życia nawet u seniorów [Takano et al. 2002]. W związku z tym różnorodność funkcjonalna i zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych stanowią jeden z priorytetów projektowania i programowania ekoosiedli [Lefevre, Sabard 2009].

ZAC Clichy-Batignolles to przykład nowoczesnej myśli architektonicznej. Zgodnie z zasadami tworzenia zrównoważonej tkanki miejskiej o różnorodności funkcjonalnej każdy z kwartałów zabudowy zawiera wiele różnych funkcji: mieszkalnych, usługowych i handlowych. Na terenie osiedla zaplanowano wybudowanie 3400 mieszkań, 140 tys. m² przeznaczono na powierzchnie biurowe, 120 tys. m² na nową siedzibę sądu regionalnego i prefektury policji, 31 tys. m² na działalność handlową i usługową i 38 tys. m² na oświatę i kulturę. Głównym miejscem lokalizacji usług kultury miały być zrewitalizowane i przystosowane do nowych funkcji jako Cité du theatre pozostałości Atelier Berthier [Trojanowska, Sas-Bojarska 2018].

Adaptacja obiektów poprzemysłowych w ujęciu zrównoważonego rozwoju

Dzisiaj odchodzi się od wyburzania struktur poprzemysłowych na rzecz ich modernizacji i adaptacji do nowych funkcji. Każdy budynek zawiera pewien zasób wbudowanej energii, która była potrzebna do jego wzniesie-

The Paris authorities approved the site revitalization concept proposed by architect François Grether and landscape architect Jacqueline Osty. Regardless of the adverse decision of the Olympic committee, it was completed as a sustainable neighborhood. It is an example of a medium-sized urban development operation—approximately 50 ha, divided into stages. Today, Clichy-Batignolles can be an example of implementing ambitious ecological, economic, and social goals. The visible concern for energy, biodiversity, water, and microclimate sustainability are strengths of this project. The operation received the French national ÉcoQuartier certificate in 2016. The area was divided into city blocks around the new Martin Luther King urban park. The design of each building in the city blocks was entrusted to a different architectural studio. The choice of a studio was often preceded by an architectural competition. The results were attractive architectural and urban solutions. [de Gravelaine 2014].

The importance of functional diversity in eco-neighborhoods

Sustainable urban neighborhoods are walkable places. The aim is to integrate places of residence and work. The eco-neighborhood program includes basic service, commercial, educational and cultural functions. Walking is a primary, cheap, and accessible exercise method [Rosenblat-Naderi, 2004]. Regular walks in a green, friendly environment extend life expectancy in seniors [Takano, 2002]. Functional diversity and ensuring high-quality public spaces are some of the priorities in the design and programming of eco-neighborhoods [Lefevre and Sabard 2009].

ZAC Clichy-Batignolles is an example of modern architectural thought. According to the principles of creating a sustainable urban fabric with functional diversity, each quarter includes several different functions: residential, service, and commercial. It is planned to provide 3,400 new apartments, 140,000 m² of office space and 120,000 m² of the surface of the new regional court and police prefecture, 31,000 m² of commercial and service space, and 38,000 m² of educational and cultural services. As far as cultural services are concerned, their primary location was the remains of Atelier Berthier, revitalized and adapted to new functions as the Cité du théâtre. [Trojanowska, Sas-Bojarska 2018].

Adaptation of post-industrial facilities in terms of sustainable development

Today, people are moving away from demolishing post-industrial structures in favor of their modernization and adaptation to new functions. Each building contains a certain amount of built-in energy needed to erect it. Demolition causes energy waste and additional expenditure on building a new structure. Adaptation to the new function

Ryc. 2. Widok Atelier Berthier z lotu ptaka; rycina pochodzi z zasobów internetowych; źródło: Google Maps (dostęp: 23 V 2021).
Birds-eye view of Atelier Berthier; image available online; source: Google Maps (accessed on: 23 V 2022).

nia. Wyburzenie powoduje zaprzepaszczenie tej energii i dodatkowe wydatkowanie nowej na proces burzenia i wznoszenia kolejnej struktury. Adaptacja do nowej funkcji pozwala zachować energię wbudowaną w istniejące struktury i ograniczyć marnotrawienie nowej.

Innym ważnym aspektem jest zachowanie ciągłości miejsca w zbiorowej pamięci. Struktury przemysłowe są świadectwem historii i budują ciągłość tożsamości miejsca; z tego też względu są wpisywane do rejestru zabytków. W przypadku Atelier Berthier dodatkowym czynnikiem przemawiającym za specjalną ochroną było wzniesienie kompleksu przez znanego francuskiego architekta Charles'a Garniera (1825–1898). Było to jego jedyne dzieło o charakterze przemysłowym. Zatem w przypadku Atelier Berthier rewitalizacja i adaptacja nie mogły zbyt mocno ingerować w historyczną strukturę obiektu.

Atelier Berthier

Budynek warsztatu i magazynu dekoracji opery paryskiej został wzniesiony w roku 1895 przez Garniera, który w tym okresie odgrywał rolę głównego inspektora budynków cywilnych. Kompleks składa się z trzech surowych budynków wielkopowierzchniowych – warsztatów w centrum i magazynów dekoracji w skrzydłach po obu stronach wewnętrznego dziedzińca. W latach pięćdziesiątych dobudowano jeszcze betonowe budynki na tyłach skrzydeł. Fasady wykonano z cegły i kamieni układanych w wątek *opus incertum* – prymitywny i nieregularny. Dachy mają konstrukcję metalową. By nadać budowli lekkości, zastosowano skratowanie i dźwigary Polonceau.

Atelier Berthier zastąpił istniejące jeszcze wcześniej spalone magazyny dekoracji opery paryskiej, które znajdowały się przy rue Richter. W roku 1990 cały kompleks Atelier Berthier został wpisany do rejestru zabytków

allows for preserving the energy built into the existing structures and reducing the waste of the new ones.

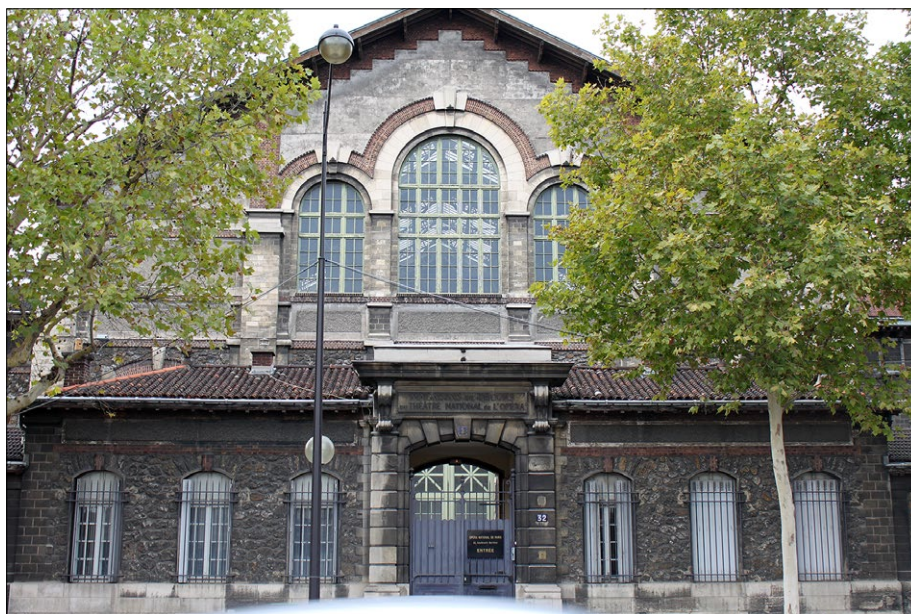
Another important aspect is the continuity of place in the collective memory. Post-industrial structures testify to a specific history and create the continuity of place-based identity. That is why they are included in the register of monuments as a witness to history. In the case of Atelier Berthier, an additional factor in favor of special protection of the complex was that Charles Garnier had designed it. It is Garnier's only work of an industrial nature. Thus, in the case of Atelier Berthier, the revitalization and adaptation could not interfere with the historical structure.

Atelier Berthier

The workshop and decoration warehouse of the Paris Opera was built at the end of the nineteenth century (1895) by Charles Garnier. During this period, he was the chief inspector of civil buildings. The complex consists of three austere large-scale buildings—workshops in the center and decoration warehouses in the wings of the inner courtyard. In the 1950s, concrete buildings were added to the rear of the wings.

The facades are bricks and stones arranged in an *opus incertum* pattern—primitive and irregular. Metal-framed roofs, polonceau trusses, and girders made the structure lighter.

The previously burnt-out warehouses, located on rue Richter, replaced Atelier Berthier for the decorations of the Paris Opera. In 1990, the entire Atelier Berthier complex was entered into the register of monuments. The facility served as a storehouse for theatrical decorations until 2003.

Ryc. 3. Widok fasady obiektu Athelier Berthier w 2012; źródło: https://fr.wikipedia.org/wiki/Fichier:Ateliers_Berthier_1.JPG (dostęp: 23 V 2021).

Fig. 3. View of the facade of the Athelier Berthier in 2012; source: https://fr.wikipedia.org/wiki/Fichier:Ateliers_Berthier_1.JPG, (accessed on: 23 V 2022).

ków. Obiekt służył jako magazyn dekoracji teatralnych aż do 2003 [*Les Ateliers Berthier Charles Garnier*].

Adaptacja na potrzeby teatru Odéon

W roku 1999 teatr Odéon zajął północną część kompleksu na pomieszczenia warsztatowe i południowo-zachodnią na salę prób. W okresie 2001–2003, kiedy sala historyczna musiała zostać zamknięta z powodu remontu, architekt Jean-Loup Roubert z pracowni RRC Architectes (Roubert Ravaux Clément) zaadaptował przestrzeń fragmentu kompleksu na salę o układzie frontальnym mogącą pomieścić 395 osób; podczas remontu w tym właśnie miejscu odbywały się spektakle. Po ponownym oddaniu głównego pomieszczenia sala w Atelier Berthier stała się drugą, stałą sceną tego teatru. Pozwala to na wykorzystanie elementów składanych do tworzenia zmiennych układów scenowidowni.

Cité du theatre

Pod koniec 2016 ogłoszono plany przekształcenia kompleksu Atelier Berthier w Cité du theatre. Projekt ten będzie wsparciem dla czterech instytucji kulturalnych: teatru Odéon, la Comédie-Française, opery narodowej i Conservatoire National Supérieur d'Art Dramatique. W Atelier Bertier znajdą miejsce m.in. pomieszczenia o zmiennym układzie, sale prób i biblioteka. Warsztaty opery narodowej z kolei wyprowadzą się z Berthier do opery Bastille, gdyż tam jeszcze na etapie projektu przewidziano dla nich miejsce. Obok Opery-Bastille zostanie też wybudowana druga sala o zmiennym układzie ze sceną modułową; prace budowlane rozpoczęto w roku 2019; mają się zakończyć w 2022 [Salino 2016].

Adaptation to the needs of the Odéon theater

In 1999, the Odéon theater adapted the northern part of the complex for the workshop rooms and the south-western part for the rehearsal rooms. From 2001 to 2003, when the historical hall of the Odéon theater had to be closed due to renovation, architect Jean-Loup Roubert from the RRC Architectes studio (Roubert Ravaux Clément) adapted a fragment of the complex into a frontal theater room that could accommodate 395 people. Performances of the Odéon theater during the renovation period were held in this room. After the main hall of the Odéon theater was re-commissioned, the hall at Atelier Berthier became the second permanent stage of this theater. This room allows for the use of folding elements to create variable sets of the scenario.

Cité du théâtre

At the end of 2016, the plans to convert the Atelier Berthier complex into a Cité du théâtre were announced. This project should serve the purposes of four cultural institutions: the Odéon theater, la Comédie-Française, the National Opera and the Conservatoire National Supérieur d'Art Dramatique. In Atelier Bertier, one will find, among others, variable layout rooms, rehearsal rooms, and a library. The National Opera workshops will, in turn, move from Berthier to the Opéra-Bastille, as there will be space for them at the design stage. A second hall with a variable layout and a modular stage will also be built next to the Opera Bastille. Construction work began in 2019 and is scheduled to end in 2022 [Salino 2016].

Opera narodowa opuści teren Berthier (budynek A). Warsztaty dekoracji przeniosą się do Bastylli, gdzie obecnie 50 tys. m² nie jest wykorzystane. W Bastylli zostanie też zainstalowana druga sala, na 800 miejsc, przeznaczona dla spektakli tańca oraz koncertów. Brak drugiej sali, która była przewidziana do budowy w projekcie z 1989, stanowił utrudnienie dla pracowników opery narodowej. Teatr Odéon (budynek B) zachowa salę na 800 miejsc, która będzie wyremontowana. Zostanie tam wybudowana nowa widownia (m.in. loże dla publiczności), powstaną również dwie sale prób (budynek D), w tym jedna na 250 osób.

Comédie-Française zachowa swoją historyczną salę Richelieu, ale wzbogaci się o salę o wystroju zmiennym na 650 miejsc (budynek C) i drugą na 250 miejsc (E). Sala zastąpi teatr Vieux-Colombier (VIe) i Studio Théâtre (Ier). Brak miejsca na wystawianie dzieł współczesnej sztuki teatralnej był wielkim problemem dla twórców związanych z Comédie-Française, gdyż żadne z pomieszczeń, którymi teatr dysponuje, nie pozwala na wystawianie sztuk współczesnych wymagających zmiennego układu scenowidowni. Dlatego już od lat siedemdziesiątych poszukiwali odpowiedniego miejsca na salę o wystroju zmiennym – dopiero adaptacja Atelier Berthier umożliwi jej powstanie.

Konserwatorium zajmie budynek centralny (A). Planowane jest utworzenie czterech sal prób (dwie po 200 miejsc i dwie po 100 miejsc), które mogą być dostępne dla publiczności. To szansa dla uczelni teatralnej, ponieważ jej obecne lokum nie spełnia obowiązujących norm, co było przyczyną wypadków. Ze starej siedziby Konserwatorium zachowany zostanie tylko teatr włoski. Przestrzeń wspólna pozwoli na połączenie bibliotek Comédie-Française, Odéonu i Konserwatorium. Znajdą się tam również kantyna i restauracja [*Les Ateliers Berthier Charles Garnier; Theatre de l' Odéon Salle Berthier Paris; Le pari ambitieux d'une „Cité du théâtre” 2016; Paris: la Cité du théâtre 2017*].

Projekt

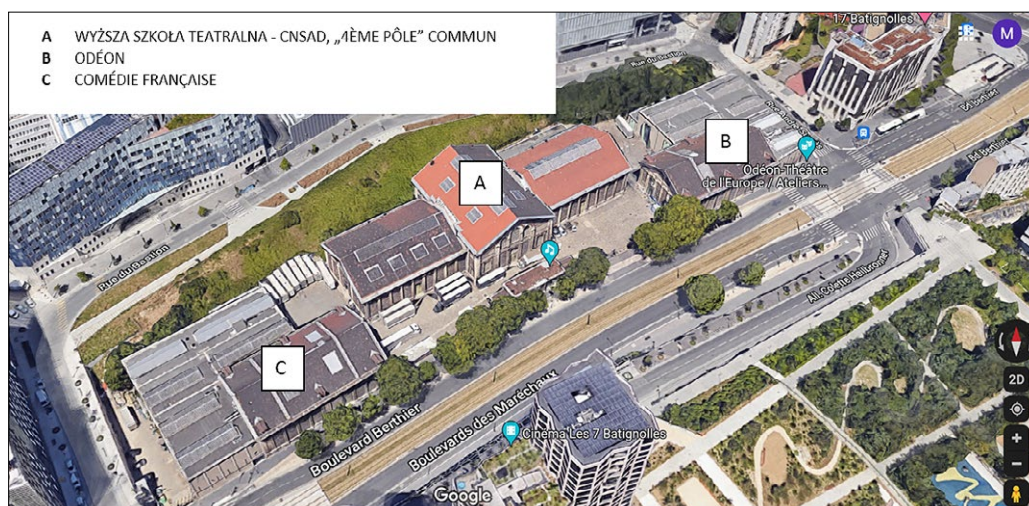
Wstępne szacunki pozwoliły wycenić koszt realizacji zamierzenia związanego ze stworzeniem Cité du theatre na 150 mln euro netto (w tej kwocie 60 mln to koszt budowy sali o wystroju zmiennym dla opery Bastille). W sumie operacja pozwoli na uzyskanie 20 tys. m² powierzchni, która pomieści w skali roku 200 tys. widzów i umożliwi wystawienie ponad 600 spektakli w kilku różnych salach. Kwota ta stanowi przedmiot wnikliwych analiz polityków francuskich. Projekt Cité du theatre ma wielu entuzjastów, m.in. poparcia udzielili mu prezydenci Francji François Hollande i Emmanuel Macron. Jednak drastyczne przekroczenie budżetu przez Filharmonię Paryską, dzieło Jeana Nouvela, spowodowało, że inwestycje tego typu podejmowane są z większą powściągliwością. W sprawie budowy Cité du theatre odbyło się już kilka spotkań w parlamencie francuskim – dziś sprawa ta ma nie tylko kulturalny, lecz także polityczny aspekt. Lobby kierowników instytucji kultury, które będą beneficjentami

The National Opera should leave the Berthier area (building A). The decoration workshop should move to the Bastille, where 50,000 m² is currently unused. A second hall with 800 dance performances and concert seats should also be installed in the Bastille. The lack of a second room planned for construction in the 1989 project was a problem for the national opera.

The Odéon Theater (building B) should keep the wholly renovated 800-seat room with a new audience (e.g., loges) and two rehearsal rooms (building D), including one with a seating capacity of 250 people. The Comédie-Française keeps its historic Richelieu Hall but adds a variable room for 650 seats (Building C) and another for 250 seats (E). They replace the Vieux-Colombier (VIe) theater and Studio Théâtre (Ier). The lack of space to exhibit works of the contemporary theater was a problem for artists associated with the Comédie-Française. None of the current halls at the Comédie-Française's disposal allows for staging contemporary plays that require a variable stage arrangement. Since the 1970s, they have been looking for a suitable place for a room with variable decor. Only the adaptation of Atelier Berthier may allow such a room to be created. The Conservatory should occupy the central building (A). It is planned to create four rehearsal rooms (two for 200 seats and two for 100 seats) that the public can access. It is an opportunity for the theater academy, as its current place does not meet the applicable standards, and that caused accidents in the past. Only the Italian theater will keep its old location within the Conservatory. Common spaces will connect the Comédie-Française, Odéon, and Conservatory libraries. There will also be a canteen and a restaurant. [*Les Ateliers Berthier Charles Garnier; Theatre de l' Odéon Salle Berthier Paris; Le pari ambitieux d'une „Cité du théâtre” 2016; Paris: la Cité du théâtre 2017*].

Design

Initially, the cost of the Cité du théâtre project was estimated at EUR 150 million net. In this amount, 60 million is the cost of building a Hall with a changeable interior for the Opera Bastille. The operation will allow obtaining 20,000 m² of space, accommodating 200,000 spectators per year and over 600 performances in several venues. This project is subject to careful consideration by French politicians. The Cité du theater has many enthusiasts. It was supported by the Presidents of France, François Hollande, and Emmanuel Macron. However, the drastic budget overrun by the Paris Philharmonic, the work of Jean Nouvel, increased caution in this type of investment. Several meetings have already taken place in the French parliament on constructing the Cité du théâtre, as it is not only a cultural but also a political issue. The lobby of the managers of cultural institutions, the beneficiaries of the project, led by the famous actor Eric Ruf, the head of

Ryc. 4. Schemat funkcjonowania Cité du theatre, rycina na podstawie materiałów prasowych; ryc. M. Trojanowska.
 Fig. 4. Diagram of the functioning of the Cité du théâtre, figure based on press materials; by Monika Trojanowska.

mi projektu, na czele których stoi znany aktor Eric Ruf, szef Comédie-Française, nie ustaje w wysiłkach na rzecz rychłej realizacji inwestycji [*Le pari ambitieux d'une „Cité du théâtre”* 2016; *Paris: la Cité du théâtre* 2017].

Autorem projektu adaptacji miała być jedna z trzech pracowni: Agence Foster et Partners, Agence Fabre Speller/Pumain albo Agence Sobejano Nieto. Wyniki konkursu zostały ogłoszone w roku 2020. Wybrano zespół Agence Sobejano Nieto działający wspólnie z Marin + Trottin Architectes. Projekt zakłada m.in. wybudowanie wyniesionego ogrodu jako sceny miejskiej, podkreślającej formy odrestaurowanych budynków Garniera i stanowiącej przedłużenie przestrzeni publicznej parku im. Martina Luthera Kinga. Prace budowlane mają się rozpocząć w latach 2022–2023. Koszty pod koniec roku 2020 oszacowano na 86 mln euro netto. Natomiast nowa sala opery Bastille – owoc transakcji wiązanej – zostanie zaprojektowana przez duńską pracownię Henning Larsen, która zrealizowała operę w Kopenhadze. Zespół projektowy obejmuje również Reichen et Robert & Associés (architekci), CET Ingénierie (biuro inżynierskie), Peutz & Associés (akustyka), dUCKS scéno (scenografia) [*Nieto Sobejano Arquitectos* 2020].

Warto wspomnieć o inwestycjach związanych z obsługą transportową nowego ekoosiedla, które nie są wliczane do kosztów budowy Cité du theatre, mimo że są niezbędne do funkcjonowania tej instytucji. Teren ekoosiedla został znakomicie skomunikowany z centrum Paryża i innymi dzielnicami za pomocą nowej linii metra (numer 14), nowej linii tramwaju (T3), przystanków autobusowych i dworca RER w pobliżu [Baldwin 2020].

Podsumowanie

Adaptacja budynków historycznych do współczesnych funkcji kulturalnych to zagadnienie wieloaspektowe. Wielkie inwestycje, typu Cité du theatre, stanowią przykład działań, w których decyzje podejmowane są na poziomie aktów parlamentarnych. Przykład fran-

Comédie-Française, continues its efforts to implement the investment soon. [*Le pari ambitieux d'une „Cité du théâtre”* 2016; *Paris: la Cité du théâtre* 2017].

The adaptation design's author was one of three studios: Foster and Partners, Fabre/Speller Architects and Pumain, and Nieto Sobejano Arquitectos. The results of the competition were announced in 2020. The team of Nieto Sobejano Arquitectos, together with Marin + Trottin Architectes, was selected. The project includes, among other buildings: a raised garden—an urban stage, emphasizing the forms of the restored Garnier buildings and constituting an extension of the public space of Martin Luther King Park. Construction works are expected to start in 2022 and 2023. Net costs at the end of 2020 were estimated at EUR 86 million.

On the other hand, the link transaction result was the construction of the new Bastille opera hall, designed by the Danish studio Henning Larsen, authors of the opera in Copenhagen. The design team also includes Reichen et Robert & Associés (architects), CET Ingénierie (engineering office), Peutz & Associés (acoustics) and dUCKS scéno (scenography) [*Nieto Sobejano Arquitectos* 2020]. It is worth mentioning that the investments related to the transport service of the new eco-neighborhood, as such, do not count towards the construction costs of the Cité du théâtre. However, they are necessary for the functioning of this institution. The eco-neighborhood area is well connected to the center of Paris and other districts by the new metro line No. 14, the new tram line T3, bus stops, and the RER station nearby. [Baldwin 2020].

Conclusions

Adaptation of historic buildings to contemporary cultural functions is a multifaceted issue. Significant projects, such as the Cité du théâtre, are examples of activities where decisions are made at the level of parliamentary acts.

cuski to działanie spektakularne, wielkoskalowe, gdzie zaangażowane są znane nazwiska architektury światowej na miarę ambicji parlamentu Francji.

Inwestycja Cité du theatre będzie pełniła funkcję centrum kultury nowego ekoosiedla ZAC Clichy-Batignolles. Jego mieszkańcy będą mogli udać się do teatru pieszo. Zgodnie z zasadami zrównoważonej urbanistyki zasadnym wydaje się, aby każde osiedle mogło mieć lokalne centrum kultury w zasięgu drogi pieszej. W przypadku terenów poprzemysłowych na ten cel można wykorzystać historyczne obiekty.

The French example is a spectacular, large-scale action involving famous names from global architecture in line with the ambitions of the French parliament. Cité du théâtre will be a cultural center in the new sustainable neighborhood. Its residents will be able to go to the theater on foot. According to the sustainable urban planning principles, each eco-neighborhood should have its cultural center within walking distance. In the case of post-industrial areas, historical buildings could be adapted for this purpose.

Bibliografia / References

Opracowania / Secondary sources

- Baldwin Eric, *Nieto Sobejano Unveils Elevated Garden Plan and Urban Stage for Paris*, „ArchDaily” 2020.
- Gravelaine Frédérique de, *L'Atelier des Batignolles. Une nouvelle fabrique de la ville*, Alternatives 2014.
- Lefevre Pierre, Sabard Michel, *Les Écoquartiers. L'avenir de la ville durable*, Rennes 2009.
- Rosenblatt-Naderi Jody, *Design of walking environments for spiritual renewal*, The fifth International Conference on Walking in the 21st century, 9–11.06.2004, Copenhagen 2004.
- Salino Brigitte, *Paris se dote d'une Cité du théâtre. L'Odéon-Théâtre de l'Europe, la Comédie-Française et le Conservatoire national vont se partager le site de Berthier*, „Le Monde” 2016.
- Takano Takehito, Nakamura Keiko, Watanabe M., *Urban residential environments and senior citizens' longevity in megacity areas: the importance of walkable green spaces*, „Journal of Epidemiology Community Health” 2002.
- Trojanowska Monika, Sas-Bojarska Aleksandra, *Health-affirming everyday landscapes in sustainable city. Eco-neighborhoods in France case*, „ACEE” 2018, nr 3.

Źródła elektroniczne / Electronic sources

- Breve histoire du site*, <https://archive-clichy-batignolles.parisnetmetropole-amenagement.fr/breve-histoire-du-site.html> (dostęp: 30 IX 2019).
- La Cité du Théâtre*, <http://www.didierfavre.com/Cite-du-theatre-aux-Batignolles.php> (dostęp: 01.2021).
- La Cité du théâtre, un projet tourné vers la modernité*, <http://www.culture.gouv.fr/Actualites/La-Cite-du-theatre-un-projet-tourne-vers-la-modernite> (dostęp: 30 IX 2019).
- Les Ateliers Berthier Charles Garnier*, <https://www.theatre-architecture.eu/en/db/?theatreId=4013&-detail=attachement> (dostęp: 28 V 2022).
- Theatre de l'Odéon Salle Berthier Paris*, <https://rrcarchitectes.pagesperso-orange.fr/html/cultiver/3.html> (dostęp: 30 IX 2019).

Publikacje prasowe / Press publications

- Le pari ambitieux d'une „Cité du théâtre” au nord de Paris*, „Le Monde” 2016, 26 X.
- Nieto Sobejano Arquitectos designs Cité du Théâtre in Paris*, „Floornature Architecture & Surfaces” 2020, 30 IX.
- Paris: la Cité du théâtre s'impose à Berthier*, „Le Parisien” 2017, 30 XI.

Streszczenie

Współczesne ekoosiedla to miejsca o bogatej i zróżnicowanej ofercie funkcjonalnej. Każdy z mieszkańców powinien mieć możliwość zaspokojenia podstawowych potrzeb w zasięgu drogi pieszej. Wśród tych potrzeb znajduje się m.in. dostęp do oferty kulturalnej dostosowanej do wieku i możliwości odbiorcy. Na terenie nowych ekoosiedli w Paryżu na cele kulturalne chętnie adaptuje się istniejące obiekty poprzemysłowe, aby zachować ciągłość użytkowania i uniknąć zniszczenia obiektów o walorach historycznych. W artykule została omówiona adaptacja budynków Atelier Berthier – warsztatów opery paryskiej znajdujących się dzisiaj na terenie operacji rewitalizacji urbanistycznej ekoosiedla ZAC Clichy-Batignolles w XVII dzielnicy Paryża. Obiekt ma stać się Cité du theatre, którego sale będą służyły teatrowi Odéon, Comédie-Française i Wyższej Szkole Teatralnej (Conservatoire Supérieur d'Art Dramatique).

Abstract

Contemporary eco-neighborhoods are places with a rich and diversified functional offering. Each resident should be able to satisfy basic needs within walking distance. These needs include, among others, access to the cultural offer adjusted to the age group and expectations. In the area of new eco-neighborhoods in Paris, existing post-industrial facilities are willingly adapted for cultural purposes to maintain the continuity of use and avoid the destruction of historical buildings. This paper discusses the adaptation of Atelier Berthier—the Paris Opera workshops, located today within the borders of an urban regeneration operation called ZAC Clichy-Batignolles, in the seventeenth arrondissement of Paris. The facility is to become a Cité du théâtre, whose halls will be used by the Odéon theater, Comédie-Française and the Theater Academy Conservatoire Supérieur d'Art Dramatique.